

Biblioteka cyfrowa w samorządowej instytucji kultury na przykładzie biblioteki multimedialnej Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”

ŁUKASZ KOWALSKI, KAMIL PRĘCIUK, ŁUKASZ SADKOWSKI, JOANNA ZĘTAR

Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”

Streszczenie

Referat przedstawia szeroki przegląd zagadnień związanych z funkcjonowaniem biblioteki cyfrowej w samorządowej instytucji kultury. Biblioteka Multimedialna Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN” powstaje od 2003 roku. W chwili obecnej zawiera ponad 13 000 publikacji. Do najważniejszych jej zasobów należą: historia mówiona i zdjęcia Lublina, wykonane przed II wojną światową. Obiekty cyfrowe zgromadzone w bibliotece są wykorzystywane w działaniach edukacyjnych, animatorskich i artystycznych ośrodka. Jednym ze sposobów realizacji tego celu są internetowe aplikacje multimedialne tworzone z wykorzystaniem zasobów biblioteki cyfrowej.

Słowa kluczowe: biblioteka cyfrowa, instytucja kultury, ikonografia, historia mówiona, Lublin przed 1939 rokiem, internetowe aplikacje multimedialne, Drupal

Krótką historia biblioteki cyfrowej w Ośrodku „Brama Grodzka – Teatr NN”

Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” to samorządowa instytucja kultury działająca od 1998 roku w Lublinie. U źródeł instytucji leży działalność alternatywnego teatru studenckiego – Teatru NN, który powstał w maju 1990 roku. We wczesnych latach dziewięćdziesiątych Teatr NN otworzył się na działalność edukacyjną i animatorską związaną z miejscem, w którym funkcjonował – Bramą Grodzką, prowadzącą na teren nieistniejącej dzielnicy żydowskiej. W ciągu 20 lat swojej działalności instytucja wypracowała autorski sposób opowiadania o dziedzictwie kulturowym i historycznym Lublina i Lubelszczyzny.

Od 2003 roku Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” buduje bibliotekę cyfrową. Autorem idei powstania biblioteki w tej formie jest Tomasz Pietrasiewicz, dyrektor ośrodka. Pierwszy publiczny pokaz przedsięwzięcia odbył się 30 maja 2003 roku. W realizacji pierwszej odsłony projektu pod nazwą „Wirtualna Biblioteka Lublina i Regionu Lubelskiego”, z ośrodkiem współpracowało wiele lubelskich instytucji, udostępniając posiadane przez siebie materiały i dokumenty. Były to między innymi: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego, Archiwum Państwowe w Lublinie, Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Katedra Architektury i Urbanistyki Politechniki Lubelskiej, Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Architektury i Administracji Budowlanej Urzędu Miasta oraz szereg innych instytucji oraz osób prywatnych.

„Wirtualna Biblioteka Lublina i Regionu Lubelskiego” była tworzona na użytek programu „Zapomniana Przeszłość – Wielokulturowe Tradycje Lubelszczyzny”. Projekt ten był związany z popularyzacją wiedzy o dziedzictwie kulturowym Lublina i regionu, a w szczególności z jego wielokulturowym charakterem. Budowanie biblioteki cyfrowej nigdy, w historii programu internetowego ośrodka, nie było celem samym w sobie. Jednym z najważniejszych założeń biblioteki był podział materiałów na teksty, historie mówione, dźwięki i ikonografię. Drugim, łączenie zasobów za pomocą hiperłączy, tak, aby użytkownik miał dostęp do różnego typu zasobów dotyczących interesującego go tematu.

Gromadzone od 2003 roku zasoby ośrodek wykorzystuje do swoich kolejnych działań edukacyjnych, animacyjnych i artystycznych oraz uzupełnia je, realizując różnego rodzaju projekty. Obecnie w bibliotece znajduje się ponad 13 000 publikacji cyfrowych. W najbliższym czasie planowane jest zmigrowanie do niej około 7 000 publikacji z programu Historia Mówiona. Będą to nagrania audio, wideo, zdjęcia i transkrypcje relacji.

Od 2009 roku ośrodek wdraża oprogramowanie dLibra. Od tego momentu biblioteka cyfrowa ośrodka nosi nazwę Biblioteka Multimedialna TeatrNN.pl i jest dostępna pod adresem: www.biblioteka.teatrnn.pl. Ikonografia i materiały tekstowe zostały przemieszczane automatycznie za pomocą kreatora w dLibrze. Stale trwają prace nad poprawieniem opisów publikacji i usunięciem błędów powstałych w czasie migracji. Zasoby dzielą się na następujące kolekcje: Biblioteka, Filmoteka, Fonoteka, Historia Mówiona, Ikonografia, Materiały multimedialne.

Kolekcje Biblioteki Multimedialnej TeatrNN.pl

Najważniejsze zbiory ośrodka to zasoby historii mówionej i działu ikonograficznego. Program Historia Mówiona polega na rejestrowaniu, opracowywaniu oraz upowszechnianiu opowieści dotyczących Lublina i Lubelszczyzny, od dwudziestolecia międzywojennego do czasów współczesnych. Zebrane wspomnienia – od opisów ważnych wydarzeń politycznych i społecznych po szczegóły życia codziennego – budują obraz przeszłości miasta i regionu. Program realizowany jest w Ośrodku „Brama Grodzka – Teatr NN” od 1998 roku. W archiwum Pracowni Historii Mówionej znajdują się wspomnienia ponad 1150 osób, jest to około 3000 godzin rozmów nagranych w technice cyfrowej. Są to zarówno nagrania dźwiękowe, jak i rejestracje wideo.

Główne tematy poruszane w trakcie rozmów, wynikające z programu ośrodka, to: wielokulturowość, II wojna światowa, Holocaust, pomoc Żydom w okresie okupacji, opozycja polityczna po II wojnie światowej, niezależny ruch wydawniczy w PRL, życie kulturalne. Wszystkie osoby nagrywane są proszone o opowiedzenie swoich wspomnień, przeżyć.

Celem programu nie jest jedynie rejestrowanie i archiwizowanie relacji, lecz przede wszystkim ich upublicznianie. Są one dostępne w Internecie pod adresem historiamowiona.tnn.pl. Do końca roku 2010 wszystkie znajdują się w Bibliotece Multimedialnej TeatrNN.pl. W internetowej bazie historii mówionej dostępnych jest obecnie ponad 3700 tematycznych fragmentów relacji (w tym ponad 860 fragmentów audio) dotyczących Lublina i 50 innych miejscowości regionu. Są one połączone ze zdjęciami osób relacjonujących.

Najważniejsze zasoby ikonograficzne w Bibliotece Multimedialnej TeatrNN.pl pochodzą sprzed 1939 roku. Widać na nich Lublin zniszczony podczas i po II wojnie światowej. Zdjęcia były pozyskiwane z różnych źródeł m.in. w ramach akcji „Wielka Księga Miasta”, organizowanej przez ośrodek we współpracy z lokalną „Gazetą Wyborczą”. Zbiór zawiera wiele unikalnych fotografii przedstawiających Lublin, wykonanych między innymi przez Jana Bułhaka, Stefana Kielsznę, Stanisława Magierskiego, Józefa Czechowicza i Edwarda Hartwiga. W zasobie znajdują się ponadto zdjęcia dzielnicy żydowskiej autorstwa między innymi Maxa Kirnbergera, Romana Vishniaka i Wiktora Ziółkowskiego, a także fotografie lotnicze i panoramy miasta oraz zdjęcia z kolekcji prywatnych.

Ryc. 1. Zdjęcie lotnicze Lublina, lata 30. XX w., autor nieznany

Oprócz zdjęć Lublina ośrodek posiada również fotografie miast i miasteczek Lubelszczyzny zbierane w ramach projektu „Zapomniana Przeszłość – Wielokulturowe Tradycje Lubelszczyzny”. W zbiorze znajdują się zdjęcia wykonane przed 1939 rokiem w Grabowcu, Hrubieszowie, Janowcu, Kurowie, Nałęczowie, Lubartowie, Rejowcu, Tomaszowie Lubelskim, Wojsławicach, Zamościu i wielu innych miejscowościach. Na fotografiach utrwalono wielokulturowe miasteczka, jak również, występujące tylko w tej części kraju, sztetle stanowiące fenomen kulturowy Polski.

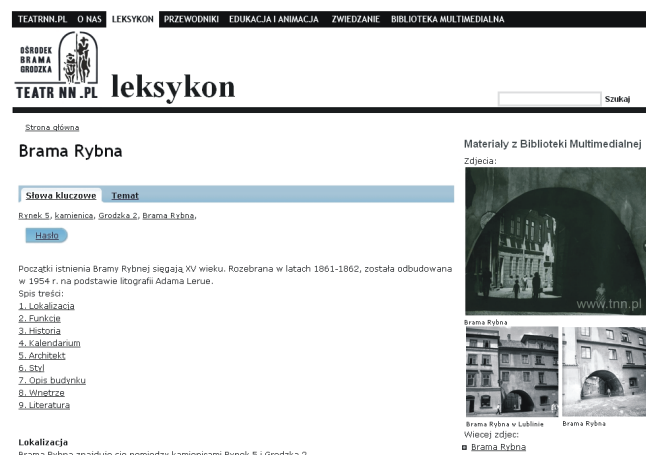
W Bibliotece Multimedialnej TeatrNN.pl znajdują się również zdjęcia przedstawiające Lublin po 1944 roku oraz współczesna dokumentacja miejsc i obiektów z terenu Lublina i Lubelszczyzny. Zasób zawiera zdjęcia Lublina podzielone na okresy: 1944-1956, 1956-1968, 1968-1976, 1976-1980, 1980-1989, 1989-2004 oraz dokumentujące najważniejsze wydarzenia rozgrywające się w Lublinie: 1944 – wyzwolenie Lublina, 1947 – strajki uczniowskie i studenckie, 1949 – „cud lubelski”, 1956 – „październik” i „odwilż”, 1966 – 1000-lecie chrztu polski, 1968 – wydarzenia marcowe, 1980 – Lubelski Lipiec, 1981 – stan wojenny, 1987 – wizyta Jana Pawła II w Lublinie, 1989 – przełom, 2004 – wstąpienie Polski do Unii Europejskiej.

W skład zasobu wchodzi Archiwum Hartwigów przekazane w 2004 roku przez córkę Edwarda Hartwiga – Ewę Hartwig-Fijałkowską. Archiwum, oprócz zdjęć dokumentujących Lublin, wykonanych głównie w latach 50. XX wieku przez Edwarda Hartwiga, zawiera fotografie wykonane przez Ludwika Hartwiga oraz pamiątki rodzinne.

Ośrodek posiada również zdigitalizowane wersje najważniejszych planów i map Lublina: plan d’Orkena z 1716 roku, plan Łackiego z 1783 roku, plan Bieczyńskiego z 1829 roku, plan Cholewińskiego z 1912 roku, a także plan Wielkiego Miasta Lublina wykonany w 1931 roku oraz tzw. plan niemiecki z 1940 roku wykonany na podstawie planu z 1928 roku.

Wykorzystanie zasobów Biblioteki Multimedialnej w działalności Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”

Założeniem, które leży u podstaw Biblioteki Multimedialnej TeatrNN.pl, jest wykorzystanie materiałów w różnych formach działalności w sieci. Dział ośrodka – Laboratorium Nowe Media, który odpowiada za program internetowy, realizuje to założenie poprzez tworzenie stron internetowych, działalność w serwisach społecznościowych i tworzenie internetowych aplikacji multimedialnych. Prowadzone są również prace eksperymentalne w obszarze aplikacji mobilnych i poszerzonej rzeczywistości.

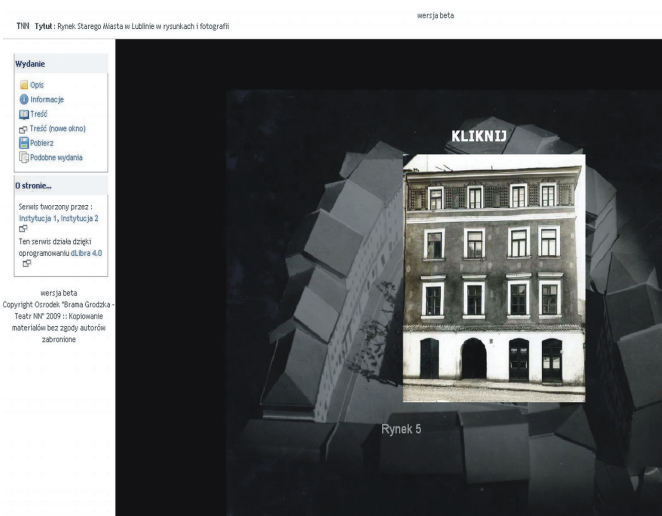
Ryc. 2. Zrzut ekranu hasła dotyczącego Bramy Rybnej ze strony leksykon.teatrnn.pl

Najważniejszą stroną stworzoną przez Ośrodek jest Leksykon Lublina i Lubelszczyzny „Pamięć Miejsca”, dostępny pod adresem leksykon.teatrnn.pl. Strona jest zbiorem haseł dotyczących dziedzictwa kulturowego

naszego miasta i regionu. Materiały znajdujące się w Leksykonie są podzielone tematycznie na pięć działów: historia, kultura, wielokulturowość, gospodarka, biografie. Leksykon zawiera obecnie 2342 hasła. Z większością haseł ściśle połączone są materiały z Biblioteki Multimedialnej. Oprócz linków w treści haseł, po prawej stronie tekstu znajduje się obszar z materiałami pobieranymi z biblioteki (rycina 2). Dzięki tym wszystkim linkom w hasłach Leksykonu internauci szybciej docierają do publikacji, rośnie również prawdopodobieństwo uzyskania przez dany obiekt cyfrowy wysokiej pozycji na listach wyników wyszukiwania. Dzięki specjalnym rozwiązaniom programistycznym zdjęcia czy filmy widoczne dla użytkownika w Leksykonie po prawej stronie hasła cały czas powiązane są z Biblioteką. W przypadku zmiany metadanych lub poprawienia zdjęcia przez redaktora w Bibliotece, zmiany będą automatycznie widoczne dla czytelników w Leksykonie.

Budowa biblioteki cyfrowej wspólnie z Leksykonem „Pamięć Miejsca” skutkuje bardzo dobrą widocznością materiałów z biblioteki cyfrowej w Internecie. Na dzień 25.07.2010 r. po wpisaniu do wyszukiwarki Google fraz: 'reportaż literacki', 'mała ojczyzna', 'historia pisma', 'biogram', 'świątynia protestancka', 'cud lubelski', 'podziemia lubelskie' czy też 'Lubelski Lipiec', strony Leksykonu dotyczące tych zagadnień pokazują się na pierwszej stronie wyników wyszukiwania. Frazy te dotyczą nie tylko zagadnień ściśle związanych z Lubelszczyzną, na których koncentruje się ośrodek, ale również tematów ogólnych.

Na uwagę zasługuje model tworzenia Leksykonu w obszarze programistycznym. Od 2008 roku został wdrożony program współpracy ze studentami informatyki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Nowa odsłona Leksykonu jest wynikiem tej współpracy. Strona została oparta na systemie zarządzania treścią Drupal. Obecnie wszystkie nowe inicjatywy w obszarze Internetu prowadzone są przy współpracy studentów.

Ryc. 3. Aplikacja „Rynek Starego Miasta w Lublinie w rysunkach i fotografii” w dLibrze

Materiały z biblioteki wykorzystywane są również w internetowych aplikacjach multimedialnych. Przykładem tego typu działania jest aplikacja „Rynek Starego Miasta w Lublinie w rysunkach i fotografii”. Stworzona w technologii Flex wystawa powstała przy współpracy z Biblioteką Główną Politechniki Lubelskiej. Można w niej znaleźć rysunki i fotografie lubelskiego Rynku wykonane tuż przed II wojną światową. Autorem rysunków wykonanych w 1936 roku jest architekt Czesław Doria-Dernałowicz. Zdjęcia przedwojennego Rynku zostały wykonane przez nieznanego fotografa. Pochodzą z albumu „Zdjęcia prac konserwatorskich Starego Miasta prowadzonych przez Wydział Budownictwa Zarządu Miasta w roku 1938-1939”. Rysunki i fotografie archiwalne zostały zestawione ze zdjęciami wykonanymi w 2009 roku przez Joannę Zętar. Materiały ikonograficzne wystawy uzupełniają informacje historyczne o udokumentowanych obiektach. Wystawa jest dostępna pod adresem wystawarynek.teatrnn.pl (rycina 3). Jako obiekt cyfrowy wystawa została przez nas opublikowana w Bibliotece Multimedialnej.

Obecnie najbardziej skomplikowanym projektem realizowanym przy wykorzystaniu Biblioteki Multimedialnej jest aplikacja stworzona na podstawie technologii Google. Przy wykorzystaniu zasobów ikonograficznych i danych konserwatorskich chcemy odwzorować w Google Earth nieistniejącą dzielnicę żydowską w Lublinie. Na rycinie 4 znajduje się zrzut ekranu z wersji roboczej projektu. Na pierwszym planie widać Synagogę Maharszala. Po kliknięciu na ikonę informacyjną pokazuje się informacja dotycząca danego obiektu. Oprócz rysunku, linku czy tekstu mogą to być również materiały multimedialne. Aplikację planujemy oprzeć i ściśle zintegrować z Biblioteką Multimedialną.

Ryc. 4. Zrzut ekranu z aplikacji odtwarzającej nieistniejącą dzielnicę żydowską w Lublinie

Z punktu widzenia statystyk portal tnn.pl odwiedziło w 2009 roku 139 915 unikalnych użytkowników (statystyki zliczane za pomocą aplikacji Google Analytics). Liczba odsłon portalu tnn.pl wyniosła 1 125 959. Średni czas przeglądania tnn.pl wyniósł 4 minuty i 44 sekundy.